

Zpráva o mezinárodním kolokviu věnovaném detailnímu průzkumu nástěnných maleb tzv. Emauzského cyklu v Praze

Kateřina Krhánková – Jan Vojtěchovský

Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Ve dnech 22. a 23. 5. 2025 proběhlo v Emauzském opatství mezinárodní kolokvium, jež shrnulo poznatky z restaurátorských a přírodovědných průzkumů prováděných na nástěnných malbách v ambitu pražského kláštera Na Slovanech v rámci mezinárodního projektu *Koncepce preventivní konzervace, zajištění a uchování cyklu nástěnných maleb v křížové chodbě Emauzského kláštera v Praze*. Na jeho realizaci se podílejí dvě německé vysoké školy (Technische Hochschule Köln a Staatliche Akademie der Bildenden Künste Stuttgart) a Fakulta restaurování Univerzity Pardubice. Finančně jej podpořila německá státní nadace Deutsche Bundesstiftung Umwelt (Německá spolková nadace pro životní prostředí), přestože jejím zaměřením je primárně financování vědeckých projektů z oblasti životního prostředí. Výzkum byl realizován s využitím nejmodernějších metodických postupů v oboru, přičemž některé z aplikovaných metod byly v podmínkách České republiky použity v daném rozsahu a kvalitě vůbec poprvé. Kromě výsledků průzkumů byly diskutovány možnosti dalšího uchování a prezentace emauzských maleb.

Cyklus maleb, datovaný do 60. až 70. let 14. století, vyniká vysokou uměleckou úrovní, a svědčí tak o mimořádném postavení Prahy jako významného kulturního centra Svaté říše římské v době vlády císaře Karla IV. Malby jsou unikátní zejména svým rozsahem – cyklus v současnosti čítá 26 výjevů, původně jich však bylo 33. Podobných realizací je dnes ve střední Evropě minimum. V průběhu staletí však došlo k četným poškozením. Jedno z nejzávažnějších způsobilo bombardování Prahy v roce 1945. Jeho důsledkem bylo opadání části maleb a zatékání do objektu. Následné restaurátorské zásahy, realizované od 50. let 20. století, sice přispěly k záchraně dochovaného fondu, současně však znamenaly řadu nevratných intervencí a materiálových vstupů, které jsou z hlediska současných standardů restaurování hodnoceny jako přinejmenším diskutabilní. Právě s nimi se bude muset budoucí restaurování vypořádat.

Na kolokviu vystoupili jak členové řešitelského týmu, tak renomovaní specialisté v oblasti restaurování a památkové péče z České republiky i ze zahraničí. Za Fakultu restaurování Univerzity Pardubice promluvili všichni členové týmu: MgA. Daniela Jakubů se ve své přednášce věnovala poznatkům o původní technice maleb, získaným vizuálním průzkumem, MgA. Kateřina Krhánková shrnula dosavadní známá a dostupná archivní data obsahující záznamy o stavu nástěnných maleb ve 20. století a o zásazích na nich provedených a Ing. Petra Lesniaková představila výsledky mikroinvazivního zkoumání vzorků, odebraných v rámci mezioborové spolupráce, které systematicky navázalo na poznatky získané z předchozího komplexního neinvazivního průzkumu. MgA. Jan Vojtěchovský, Ph.D., vedoucí týmu Fakulty restaurování Univerzity Pardubice, popsal současný stav maleb i možnosti jejich následné prezentace.

Staatliche Akademie der Bildenden Künste Stuttgart reprezentovali Prof. Dipl.-Rest. Roland Lenz a Katharina Schellbach, M.A., restaurátorka nástěnných maleb. Vysvětlili zkušenosti s používáním multispektrální a spektrální (tzv. technické) fotografie jako nedestruktivní metody pro průzkum nástěnných maleb in situ. V emauzském projektu byly snímky s vysokým rozlišením, pořízené pomocí speciálně vyvinutého systému Rainbow firmy Phase One, využity jako jeden z prvních neinvazivních kroků pro zkoumání nástěnných maleb. Cílem této zobrazovací metody bylo získat informace o technice provedení maleb, ale i o pozdějších zásazích. Kromě testovacích měření byla tato metoda uplatněna na nástěnných malbách vůbec poprvé. Moderní neinvazivní analytické metody prováděné v Emauzích bez nutnosti odběru vzorků představila Dr. rer. Nat. Judit Zöldföldi. Jednalo se o bodová měření, jako je mobilní Ramanova, infračervená (FTIR), blízká infračervená (NIR) a rentgenová fluorescenční (XRF) spektroskopie, umožňující identifikaci pigmentů, produktů alterace.

Další členové týmu, Prof. Adrian Heritage a Rebecca Tehrani, M.A., zastupující Institut für Restaurierungs- und Konservierungswissenschaft při Technische Hochschule Köln, se věnovali porozumění environmentálnímu kontextu nástěnných maleb, které je nezbytné pro jejich dlouhodobou ochranu. Od samého počátku tohoto projektu byla prováděna komplexní klimatická měření a posuzování vlivů prostředí s cílem prozkoumat minulá, současná a budoucí rizika ovlivňující Emauzský cyklus. Klíčové faktory, jako je pronikání vody, kolísání teploty a vlhkosti, vystavení světlu a znečištění ovzduší, byly studovány kombinací archivního výzkumu a monitorování na místě. Dennis Mitschke, M.A., pak v návaznosti představil metodiku ABC pro řízení rizik (ICCROM/CCI) se zaměřením na preventivní konzervaci, a to s ohledem na středověký cyklus nástěnných maleb. Mimo prostředí muzeí a galerií byla v klášteře Na Slovanech použita tato metodika rovněž poprvé.

Obr. 1 Projektový tým, zleva doprava: Jan Vojtěchovský, Daniela Jakubů, Petra Lesniaková, Katharina Schellbach, Dennis Mitschke, Constanze Fuhrmann, Roland Lenz, Judit Zöldföldi, Adrian Heritage, Kateřina Krhánková, Rebecca Tehrani. Foto archiv autorů
Obr. 2 Účastníci kolokvia, Praha 23. 5. 2025. Foto archiv autorů

Kromě členů projektu dále vystoupili například PhDr. Kateřina Kubínová, Ph.D., z Ústavu dějin umění Akademie věd ČR, Mgr. et Mgr. Jan Dienstbier, Ph.D. et Ph.D., z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, doc. MgA. Adam Pokorný, Ph.D., z Akademie výtvarných umění v Praze, německá památkářka Dr. phil. Dörthe Jakobs z Leitung Fachgebiet Restaurierung (a.D.), Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg, nebo italský restaurátor Prof. Alberto Felici ze Soprintendenza Archeologia, Belle Arti e Paesaggio per la città metropolitana di Firenze e le province di Pistoia e Prato.

Kolokvium navštívilo bezmála sto účastníků z celkem deseti zemí světa, a to jak studentů, tak profesionálů a zaměstnanců řady institucí v oboru restaurování, památkové péče a příbuzných oblastí. Uzavřela jej společná diskuze, ze které vyšly zajímavé podněty k doplnění průzkumu a k možnostem dalších postupů. Závěry projektu, včetně přednesených studií a podnětů z kolokvia, shrne závěrečná publikace, která by měla být vydána do konce roku 2026.